

Josip Jurčič

Deseti brat

1. BIBLIOGRAFSKI PODATKI

Josip Jurčič:

Deseti brat

Mohorjeva družba, Slovenske večernice, 118. zvezek, 1967. leta

2. OBNOVI ANALITIČNO IN SINTETIČNO ZGODBO

Doktor Kvas, ki se je preimenoval v Kaves, je zdravil nečakinjo bogatega plemiča, ki se je vanj zaljubi1a in on jo je prepričal, da se je v tajnosti poročila z njim, saj je mislil, da bo po stricu podedovala veliko bogastvo. Ko je stric zbolel, ga je zdravil doktor Kaves in ta ga je ubil. Ko pa je stric umrl, se je pojavil njegov sin, ki je podedoval vse njegovo bogastvo, Majdalena Strugova, kot je bilo nečakinji ime, pa je dobila le skromno doto. Ko je njen mož to izvedel, jo je nosečo zapustil in se odpravil na Dunaj, kjer je spoznal mlado ubožno dekle in se z njo poročil. Doktor jo je ljubil, ona pa njega ne. Kmalu se jima je rodil sin Marijan. Doktor je ženo zapustil in še nekaj časa živel v Nemčiji, kasneje pa se je s sinom preselil v Obrhek.

Njegova prva žena pa je medtem rodila sina Martineka. Sama ga je naučila brati in pisati, kasneje pa ga je hotela poslati v šole, a je Martinek na koncu ostal doma. Materi se je zmešalo in včasih je sinu pripovedovala o očetu. Majdalena je pred smrtjo sinu napisala pisma, v katerih mu je pripovedovala o njegovem očetu. Martinek je po smrti matere iskal očeta in končno ga je našel v Obrhku, kot gospoda, ki je kupil grajsko pristavo Polesk, imenoval pa se je Piškav.

Zgodba v romanu se začne dogajati, ko na Slemenice prispe nov učitelj graščakovega sina. Učitelj Lovro Kvas že na poti na grad spozna desetega brata, Martinka. Na gradu spozna svojega gospodarja, njegovo ženo, bodočega učenca in graščakovo hčer Manico, v katero se kasneje zaljubi. V Manico je zaljubljen njihov sosed, Marijan, ona pa mu ljubezni ne vrača. Njen oče si želi, da bi se poročila z Marijanom. Lovro se na gradu počuti dobro, saj so vsi zelo prijazni; svojo ljubezen pa Manici kmalu izpove.

V vasi je mnogo posebnežev, med njimi izstopata Krjavelj in Martinek. Krjavelj, bivši pomorski vojak, živi v skromni koči in med vaščani slovi po svojih, že neštetokrat slišanih zgodbah. Martinek se izdaja za desetega brata, ki naj bi imel čudežne lastnosti. Sprva se je hotel maščevati očetu, ker je zapustil njegovo mater, a ga je spomin nanjo zadrževal. Pred smrtjo si želi, da bi lahko pomagal ljudem. Ker ve, da bi se Francelj rad poročil s Krivčevo hčerjo in da mu hoče Miha prodati kmetijo, ker mu je Francelj dolžan nekaj denarja in da Krivec ne bo pustil, da se njegova hči poroči z revežem, sklene, da bo Piškavu "prodal" materino pismo. Denar, ki ga dobi, zakoplje ob znamenju in tisto mesto pokaže Mihi, ki tako lahko odplača dolg in se poroči s Krivčevo hčerjo.

Martinek in Marijan se ne marata in ko Marijan nekega dne sliši pogovor med Manico in Lovretom in spozna, da Manica ljubi učitelja, se sporeče z Martinčkom.

Maničina oče in mati začneta sumiti, da se imata Manica in Lovro rada, zato se par ne sme več tako očitno družiti. Marijan je močno ljubosumen na Lovreta in mu reče, naj ob desetih zvečer pride na pečine. Tam Lovreta sreča Martinek, ki se kasneje skriva za grm in vidi, da je k Lovretu prišel Marijan. Mlada moža sta se sporekla; Marijan je Lovreta podil s Slemenic in se hotel stepsti, Lovro pa je raje odšel. Marijan je svojo jezo zato hotel stresti nad desetim bratom, ki je prišel iz svojega skrivališča. Ker ga je Martinek Spak zbadal, ga je Marijan s puško udaril po kolenih. Martinek ga je pozval, naj udari še enkrat in Marijan ga je udaril. Tedaj Martinek zagrabi puško in Marijanov vrat ter ga pretepe. Nato Martinek pahne Marijana v stran, ta pa pograbi puško in ponesreči ustreliti svojega polbrata. Martinek pa pograbi puško in udari Marijana s kopitom po glavi.

čez nekaj ur nezavestnega Marijana najde stric Dolef in nato ga odnesejo domov, kjer ga njegov

oče ozdravi. Martinek na smrtni postelji Lovretu pove svojo zgodbo in mu izroči materina pisma ter ga pošlje k svojemu očetu, naj mu jih izroči in mu pove, da mu je žena odpustila. Lovretu pove, da je dr. Piškav njegov stric.

Lovreta osumijo napada na Marijana in ga odpeljejo v ječo. čeprav nihče ne verjame, da je Lovro izvršil to dejanje. Preden ga odpeljejo v ječo, se odpravijo še na Polesk, kjer Lovre pove doktorju, da ga njegov sin želi videti, pisem pa mu v prisotnosti sodnika ni mogel predati. Doktor obišče Martinka, nato pa odide domov, osedla konja in se odpravi k sosednjemu graščaku, kateremu preda pismo za Marijana, nato pa odjezdi v noč. Martinek Spak umre, njegov polbrat Marijan pa ozdravi. Ko se mu zdravje popolnoma povrne, mu Maničin oče da pismo, ki ga je pustil doktor. V njem piše, da je naredil samomor in mu naroči, naj svojemu bratrancu da Polesk in se odseli iz tega kraja. Ko so Marijana izpustili iz ječe, se je ta odseli z gradu. čez nekaj let, ko postane doktor, se vrne nazaj na deželo in se poroči z Manico. Marijan se je tačas poročil s hčerjo zdravnika Venclja in se odselil na bližnji grad, ki ga je kupil, Lovre in Manica pa sta odtlej živela na Polesku.

3. DOLOČI DOGAJALNI PROSTOR IN ČAS

Zgodba se dogaja v vasi Obrhek in njeni okolici, predvsem na gradu Slemenice in pristavi Polesk. Odvija se v času Lovretovega poučevanja na gradu.

4. KATERI DRUŽBENI SLOJI SO ZASTOPANI V ROMANU? NAŠTEJ NJIHOVE PREDSTAVNIKE.

V romanu so zastopani kmetje, berači, nižje plemstvo in izobraženci. Predstavniki kmetov so Miha, Krjavelj, Francelj... Martinek je nekakšen berač, Maničini so predstavniki nižjega plemstva, Lovre, Dolef in Piškav pa so izobraženci.

5. OZNAČI LOVRETA KVASA. KATERE NJEGOVE ZNAČAJSKJE LASTNOSTI ŠE KAŽEJO NA ROMANTIKO, KATERE PA SO ŽE ODRAZ REALIZMA?

Lovre Kvas je mlad mož, ki se zaljubi v Manico. Na Slemenicah se sprva počuti osamljenega in piše pisma prijatelju Nandetu. Marijan ga stalno vabi na lov, Lovro pa je bolj pasiven in nima rad takega druženja. V Manico se nesmrtno zaljubi. Rad in veliko bere, pozna dela velikih pisateljev, tuja pa mu ni niti ljudska modrost. Za reke, ki so jih povedali kmetje, pravi, da so včasih taki, da se jih niti največji filozofi ne bi sramovali. Iz resničnosti se zateka v poezijo, kjer išče lepoto in druge vrednote. Njegova nesmrtna ljubezen kaže na romantiko. Značilnosti realizma lahko spoznamo v Kvasovem razumu, ki kaže na človeka, ki se zaveda prepada med sloji, saj tudi sam prihaja s kmetov in se poskuša poročiti z dekletom, ki prihaja iz višjega družbenega sloja.

6. OZNAČI MANICO. PRIMERJAJ JO Z LOVRETOM IN NJENIMI STARŠI.

Manica je mlado dekle, ki rado prebira knjige. Lovreta ljubi z vsem srcem. Je pametna in svojemu ljubimcu mnogokrat svetuje. S svojim razumom ohrani njuno zvezo tajno in poskrbi, da se lahko poročita. Ima mlajšega brata, katerega ima zelo rada in mu z veseljem pornaga. Je bolj romantična kot njena starša; rada prebira literaturo, za to navado pa njen oče misli, da je škodljiva. Je bolj razumna in diplomatska kot Lovre.

7. RAZLOŽI MARIJANOVE SORODSTVENE VEZI Z LOVRETOM KVASOM IN OPIŠI RAZVOJ NJEGOVEGA ODNOSA DO NJEGA.

Marijan in Lovre sta bratranca, saj sta njuna očeta brata.

Marijan in Lovre sta sprva prijatelja, ki se družita in skupaj hodita na lov, čeprav je to Lovretu nadležno, saj lova na mara, z Marijanom pa se noče družiti, saj naj bi se on poročil z Manico. Ko Marijan izve, da se Lovre in Manica ljubita, postane ljubosumen in se hoče Lovreta pregnati s Slemenic z grožnjo, da bo o njuni ljubezni povedal Maničinemu očetu, nato pa se hoče z Lovretom še stepsti. Ko prebere očetovo pismo, se njegov odnos do Lovreta spremeni in začne podpirati Maničino ljubezen.

8. RAZLOŽI VLOGO MARTINKA SPAKA IN STRICA DOLEFA V PRIPOVEDI.

Martinek Spak je oseba, ki nekako poveže glavne osebe v romanu. Lovretu in Manici pomaga, da se lahko poročita, Lovretu pa tudi pove, kdo sta njegov stric in bratranec. Martinek pozna skrivna razmerja med osebami v romanu. Pri svojem očetu dobiva denar, ki bi ga lahko uporabil v svoje namene, a raje pomaga drugim oziroma v gostilni plača pijačo. Martinek se mnogokrat skriva v gmovju in prisluškuje zasebnim pogovorom.

Stric Dolef je izobraženec briljantnega uma, ki pa ga uničuje pijača. V romanu reši Marijana, ki ga najde nezavestnega in kljub pijanosti pravilno ukrepa. Dolef je imel možnosti, da bi s svojim umom veliko dosegel, a je nesrečno propadel.

9. O ČEM PRIPOVEDUJE KRJAVELJ V SVOJIH ZGODBAH? KAKŠEN SE TI ZDI NJEGOV JEZIK?

Krjavelj v svojih zgodbah pripoveduje o tem, kako je presekal hudiča na pol, kako je ozdravil kozo, ki je hodila na sosedovo njivo, kako je ozdravil konja, kako je spoznal svojo ženo in kako je živel z njo, kako so Hrvatje gnali prašiče na sejem in niso prodali skoraj nobenega, kako sta z ženo sadila korenje in še o mnogih drugih stvareh.

Njegov jezik je preprost, kmečki, uporablja kletvice, ponavljanja in govori tako, da si ga z lahkoto predstavljamo pred seboj, kako nam pripoveduje zgodbo.

10. KAJ MENIŠ O JURCIČEVEM JEZIKU V TEM ROMANU?

Jezik je preprost, pisatelj uporablja izraze preprostega ljudstva, tako da roman približa ljudem, v pripovedi pa uporablja tudi zapleten, umetniški jezik, ki delo naredi še bolj zanimivo, saj s tem spoznamo razliko med izobraženci, gospodi in kmeti.

11. IZ ROMANA IZPIŠI PET SLOGOVNO ZAZNAMOVANIH BESED.

Šolmošter (učitelj), onega (tistega), berdja potepilna, masle, bleđa voda